

Arkæologisk Forum

Nr. 31
2014

Ingeborg Sæhle*	3
Dissonant, dark and painful – den uønskede verdensarven	
Per Ethelberg & Tenna R. Kristensen	8
Den ukendte soldat	
Andreas Bonde	15
Nordic TAG – de næste 30 år – om Nordic TAG 2015 i København	

Tema: mellem to fagligheder

Redaktionen	18
Mellem to fagligheder	
Mikkel Sørensen	19
Arkæologi og aDNA	
Sofie Laurine Albris*	26
Tolkninger med tolkninger på – særlige udfordringer ved arbejde på tværs med arkæologi og stednavneforskning	
Maiken Bjørnholm	32
Arkæologisk formidling – når tværfaglighed styrker arbejdet	

Felix Riede*	39
Brommeproblemet 2.1 – et gensvar til Kristoffer Buck Pedersens kommentar	

*Fagfællebedømt artikel

Mellem to fagligheder

Tværfaglige samarbejder tilstræbes i stadig højere grad på både universiteter og museer. Det kan imidlertid diskuteres om tværfaglighedens holistiske og dynamiske tilgang styrker eller svækker de enkelte fags faglighed og identitet.

Der findes flere eksempler på forskning og formidling, hvor flere faggrupper har samarbejdet og skabt nye og banebrydende resultater og forståelser. Og udveksling– metodisk såvel som teoretisk– mellem akademiske og praktiske fag kan være udviklende. Meget positivt kan således siges om samarbejder på tværs af fag og videnskaber, men vi må ikke forledes til at tro, at det er let og uproblematisk.

De enkelte fags diskurser forenkles eller forvrænges. Begrebs- og metodeforståelser volder panderynker og uenighed, og under tiden fremstår det som om, at det er den grundlæggende videnskabsopfattelse, der er forskellig. Også faggruppernes traditionsbårne holdninger og selvforståelser kan skabe konflikter, og de forskellige fags prioriteringer i en analyse er ikke ens.

Med det følgende tema ønsker vi at belyse problematiske forhold med samarbejder på tværs af fagligheder samt hvilke problematikker, der kan opstå, når forskellige fag anvender hinandens forskningsresultater. Vi har bedt forskellige forskere reflektere over emnet med et særligt fokus på egne erfaringer. Alt sammen for at bidrage til at styrke og kvalificere det tværfaglige samarbejde.

Redaktionen

Arkæologi og aDNA

I følgende artikel gives nogle eksempler på DNA-videnskabens formidling af arkæologiske problemstillinger og tolkninger. Der tages udgangspunkt i publiceringen og i formidlingen af palæoeskimoisk aDNA fra Disko Bugt og af aDNA fra neolitisk kontekst i Mellemsverige, og der gives eksempler på konsekvenser i den offentlige formidling.

aDNA-videnskabens naturvidenskabelige fagtradition diskuteres i forhold til den humanistiske for, at forsøge at forstå, hvorfor arkæologer og aDNA-forskere til tider ser forskelligt på de arkæologiske materialer og på formidlingen af arkæologiske forskningsresultater. Endvidere inddrages forskningsbevillingspolitikken som en af de faktorer der i dag er betydende for, hvordan det arkæologiske materiale fortolkes og navnlig formidles i medierne.

En vigtig pointe i artiklen er, at aDNA-forskningen stadig kan siges at være i sin startfase og at aDNA-forskere og arkæologer skal igennem en udvikling, som sikrer at vi lærer af hinandens fagdiscipliner. En anden pointe er, at arkæologer, i kraft af aDNA-forskernes resultater og deres højt profilerede offentlige formidling, har en enestående mulighed for at kunne diskutere og formidle væsentlige begreber som "identitet", "etnicitet", "kultur" og "oprindelse", og dermed bidrage med vigtig og nødvendig viden til en bred og betydende offentlig debat.

Ingen kan længere være i tvivl om, at DNA-analyser og resultater har stor betydning for arkæologien og arkæologiens udvikling. Det er tydeligt, at DNA-videnskabens ikke alene bidrager med nye metoder og resultater, men også vil komme til at forme det arkæologiske fagområde fra udgravning til publikation og formidling. Det synes også tydeligt, at vi i forlængelse heraf (igen) vil komme til at lægge vægt på begreber som "etnicitet" og "diffusion", som betydelige faktorer til forståelse af kultur og forhistorie. DNA-videnskabens præger derfor også det arkæologiske forskningsfokus.

Imidlertid har der, i mellem DNA-videnskabens og arkæologer, været eksempler på vidt forskellige opfattelser af hvordan aDNA-resultater kan fortolkes og formidles. Formidlingen af de naturvidenskabeligt genererede resultater synes ofte at give anledning til enkle og entydige svar på store kulturhistoriske problemstillinger, som kun sjældent er i samklang med den kompleksitet vi som arkæologer oplever, når vi skal redegøre for et forhistorisk materiale.

Mit formål og min motivation for at starte denne diskussion er, at blotlægge de forskellige fagligheder, fagtraditioner og motiver, der findes i feltet mellem arkæologi og DNA, for derved at bidrage til en forståelse af aDNA-arkæologien og dens rolle i dag. Jeg

vil understrege, at jeg finder at aDNA-forskningen er et positivt og meget spændende bidrag til den arkæologiske forskning, men at både aDNA-forskningen og samarbejdet mellem DNA-videnskabens og de arkæologiske discipliner befinder sig i en "startfase" der ind i mellem kan volde problemer for begge fagområder.

For at illustrere hvor problemerne, ud fra et arkæologisk perspektiv, synes at være når aDNA-resultater og arkæologi formidles, vil jeg i det nedenstående diskutere to eksempler på prominente aDNA-resultater der er blevet lanceret de sidste år.

Palæoeskimoisk aDNA fra Disko Bugt

I 2008 lykkedes det en gruppe aDNA-forskere at ekstrahere DNA fra hår fra et 4500 gammelt forhistorisk individ (Gilbert et. al 2008). Håret var fremkommet i forbindelse med arkæologiske udgravninger i den permafrosne mødding Qeqertasussuk i Disko Bugt (Grønnow 1994). Det var en af de første gange det var lykkedes at ekstrahere DNA fra et forhistorisk individ, og begivenheden blev formidlet bredt ud i både videnskabelige og offentlige medier. På daværende tidspunkt var jeg del af Nationalmuseets arktiske forskningscenter SILA, hvor der arbejdes med arktisk arkæologi og kulturhistorie. DNA-

resultatet og dets formidling ramte lige ned i flere af de forskningsproblematikker vi havde arbejdet med igennem flere år (Appelt 2003, Sørensen 2012, Gulløv 2005). Ud fra et arkæologisk synspunkt var forskningsresultatet særdeles interessant, men formidlingen af dette, specielt i de offentlige medier fandt vi af flere årsager problematisk, hvilket resulterede i at arkæolog Martin Appelt og denne forfatter skrev kronikken "De første mennesker i Grønland" til Weekendavisen (Sørensen & Appelt 2008). Kritikpunkterne i kronikken var bl.a., at der i formidlingen af resultaterne var foregået en sammenblanding mellem genetik og kultur. Således blev den arkæologisk skabte konstruktion "Saqqaqkulturen" gjort synonym med det konkrete menneskes genetik og de genetiske undersøgelser blev udlagt som et videnskabeligt bevis på, at Saqqaqkulturen udsprang fra Alaska, og særligt Aleutterne. Dels argumenterede vi, at aDNA-resultater på ingen måde kunne bruges til at definere kulturtraditioner, og dels at arkæologer siden 1950'erne, ud fra komparative arkæologiske undersøgelser af genstandsmaterialer, havde vist at indvandringen til Grønland skete netop fra disse områder. Videnskabeligt set kunne de genetiske undersøgelser derfor, i vores øjne, ikke udlægges som bevis for en ny kulturhistorisk opdagelse eller forståelse. Det videnskabelige gennembrud lå derimod i metodens udvikling. Den i vores øjne fejlagtige formidling var sket gennem de store medier, så som DR1's TV-avis, og var herefter blevet gentaget og publiceret på mange platforme fra dagsaviser til fagblade som "Ingeniøren", på videnskab.dk¹ og sågar på Nationalmuseets egen hjemmeside. Vi håbede med kronikken at have etableret et andet og kritisk blik samt at have skabt en ny offentlig platform for at kunne diskutere arkæologi og genetik. Der kom dog aldrig den offentlige respons på kronikken, som vi, måske lidt naivt, havde håbet på. I stedet modtog vi personlige mails fra en af de ledende aDNA-forskere.

I en senere artikel i Nature, blev den første fuldstændige kortlægning af et forhistorisk DNA på baggrund af flere hår fra samme fund fremlagt (Rasmussen *et al.* 2010). En forskningsmæssig bedrift, der gik jorden rundt i medierne. I forbindelse med lanceringen i Nature fik den forhistoriske DNA-sekventerede person navnet "Inuk". Det er her værd at bemærke at "Inuk" betyder menneske på inuit, og at dette navn var valgt, frem for et aleutisk og dermed mere sandsynligt palæoeskimoisk navn.

På Grønland blev formidlingen af det palæoeskimoiske aDNA et problem. Resultatet blev meget hurtigt udlagt som et argument for, at den nuværende etniske befolkning, inuit, ikke var nært beslægtet med det individ som prøven var udtaget fra, og dermed Saqqaqkulturen. Med andre ord kunne aDNA-analysen udlægges som et argument for, at inuit ikke var i familie med de første mennesker i Grønland. I en tid med fokus på identitet, selvstyre og politisk og kulturel udvikling i Grønland, var et sådant entydigt aDNA-resultat ikke specielt konstruktivt for inuits selvforståelse. Ført ud i sin yderste konsekvens betyder et ensidigt fokus på DNA og etnicitet i et arktisk kulturhistorisk perspektiv, at nordboerne, altså etniske skandinaver/europæere, i slut 900-tallet e.kr, var tidligere i Grønland end inuit, der indvandrede til Thuleområdet i løbet af 1100-tallet fra Alaska. Historisk ved vi at koblinger mellem etnicitet, genetik og kulturhistorie er politisk sprængfarlige, specielt i forbindelse med etniske mindretal og statsdannelse. Inspektørerne fra Grønlands Nationalmuseum fik derfor travlt med at få forklaret forskellen mellem kultur og genetik, i den offentlige debat.

Forløbet omkring formidlingen af det palæoeskimoiske aDNA viste således tydeligt, at der var behov for at få forklaret og diskuteret en hel række begreber og definitioner omhandlende "eticitet", "kultur", "identitet", samt at få forklaret en kompleks arktisk forhistorie i forbindelse med formidlingen af aDNA-resultaterne.

Neolitisk aDNA fra Mellemsverige

Ikke længe efter Science artiklen i 2008, hvor aDNA fra håret blev fremlagt, var det fremme i medierne at aDNA-forskere nu med sikkerhed kunne sige at neolitiseringen i Skandinavien skyldtes en indvandring. Formidlingen af dette budskab havde grund i en aDNA-undersøgelse af 22 neolitiske individer fra Mellemsverige, publiceret i tidsskriftet Current Biology (Malmström *et al.* 2009). På baggrund af gravformerne var individerne relateret til henholdsvis grubekeramisk kultur og tragtbægerkultur. Argumentet for en neolitisk indvandring var, at de grubekeramiske jægersamlere var genetisk forskellige fra både tragtbægerkulturens individer og fra nutidens skandinaviske DNA. Der argumenteredes for, at skandinaviske jægersamlere generelt måtte være "erstattet" af senere neolitiserede etniske grupper.

Tema: mellem to fagligheder

I bund og grund synes argumentet ikke arkæologisk overbevisende, eftersom den grubekeramiske kultur opstår mindst 700 år efter neolitiseringsprocessen starter i Skandinavien. Den grubekeramiske kultur kan derfor ikke nødvendigvis antages at have et kulturelt eller genetisk fællesskab med de mesolitiske jæger-samlere som eksisterede i Sydskandinavien inden neolitiseringsprocessen (dvs. ertebøllekulturen, ca. 4000 f.Kr.). Hvis vi skal vide om neolitiseringsprocessen i Skandinavien skyldtes en indvandring i større stil, vil det være nødvendigt først at have et grundigt kendskab til det mesolitiske aDNA i Skandinavien samt til aDNA fra sikre kontekster tilhørende Tragtbægerkulturen.

Generelt gik den, i arkæologiske øjne, forkerte formidling af aDNA-undersøgelsen rundt til medier og dagblade som et forskningsgennembrud i forståelsen af neolitiseringsprocessen. I den danske offentlige debat forsøgte arkæolog Kristoffer Buck Pedersen at udrede misforståelsen på videnskab.dk².

I samme volume af *Current Biology*, som DNA-resultaterne er præsenteret redegør arkæologen Peter Rowley-Conwy (2009) for de seneste DNA-resultaters betydning for den arkæologiske forskning i forhold til neolitiseringsprocessen i Europa. Rowley-Conwys perspektiv er, at den arkæologisk set relevante nyhed ved de mellemsvenske aDNA-undersøgelser er, at individer fra grubekeramisk kultur (på Gotland), er beslægtet med nutidige befolkninger i de baltiske lande. Dermed kan der argumenteres for, at den grubekeramiske kultur, eller i hvert fald dens østlige variation, var påvirket, eller ligefrem udsprunget, af migrationer fra det baltiske-vestrussiske område. Rowley-Conwys tolkning synes således langt mere kompleks og mindre spektakulær end det som formidledes. I 2012 publiceredes ud fra nye aDNA-undersøgelser, det samme budskab, at neolitiseringsprocessen i Skandinavien skyldtes en indvandring (Skoglund *et al.* 2012). Den nye analyse var foretaget på kerne-DNA og den skulle dermed være mere sikker. Undersøgelsen der også inkluderede et individ fra en sikker tragtbægerkultur-kontekst, fik igen massiv populær medieomtale. På baggrund af det formodede individ fra tragtbægerkulturen, kunne det nu yderligere slås fast at indvandringen var sket fra Middelhavsområdet!

Ud fra et arkæologisk perspektiv synes tolkningen og formidlingen af aDNA-resultaterne fra Mellemsverige at være problematiske både på baggrund af de meget

få individer, som er analyseret, samt fordi den grubekeramiske kultur først findes i Skandinavien flere århundreder efter at neolitiseringsprocessen sker. Derudover, kan man som arkæolog tilføje, at der eksisterer mange problemer i forhold til overhovedet at kunne definere det grubekeramiske kompleks som en kulturgruppe. Den nyeste arkæologiske forskning betegner det grubekeramiske som en kreoliseringsproces mellem mange kulturstrømninger og identiteter (Iversen 2013).

Men et er den aktuelle arkæologiske kritik af tolkningen af aDNA-resultatet, et andet, om neolitiseringsproblematikken overhovedet kan løses gennem aDNA-studier. Neolitiseringsprocessen udgør et nærmest ikonisk problem, som har formet den humanistiske og arkæologiske forskning gennem flere århundreder. Det synes, i en arkæologisk optik, hovedløst at forskningen i den skandinaviske neolitiseringsproces søges løst med én aDNA-undersøgelse af ganske få individer. Arkæologisk vil problemet skulle forklares område for område, som en proces drevet af mange faktorer, herunder vores egne muligheder for at kunne erkende og forstå det forhistoriske materiale. DNA-undersøgelser vil i denne optik være en af de metoder, der kan levere argumenter og nye spørgsmål.

Mellem to fagtraditioner

Formidlingen af det arktiske- og det mellemsvenske neolitiske aDNA resulterede, som jeg har prøvet at illustrere i det foregående, i mange problematikker og uenigheder i forståelser mellem arkæologer og biogenetikere. En af årsagerne til dette skyldes uden tvivl at biogenetikere og arkæologer har helt forskellige fagtraditioner og fagepistemologier. Noget forsimplet kan man sige, at humaniora er en akkumulativ videnskab, hvor viden og argumenter ud fra mange perspektiver belyser et fagfelt og en videnskabsproblematik. Fokus er på erkendelsesmuligheder og faghistorie, og udkommet af den humanistiske forskning er derfor ofte flertydig og pluralistisk, præget af refleksion og af selv(fag)indsigt. I en humanistisk debat vil argumenter typisk akkumuleres, flere synspunkter inddrages og kritikken vil tillægges betydning, eller ligefrem være udkommet (f.eks. Hulme 2011).

Den naturvidenskabelige fagtradition ses, og ser ofte sig selv, som en i udgangspunktet progressiv viden-

skab, præget af præcise problemstillinger samt af et ideal om entydige resultater og konklusioner. Typisk vil naturvidenskaben forstås som en lineær vidensdisciplin, der bevæger sig fra problem til løsning og hvor formålet er, at udfylde "huller" i vores viden. Det naturvidenskabelige ideal og fagets fortælling er således fint illustreret i S-togenes reklamer for det naturvidenskabelige fakultet ved Syddansk Universitet i forbindelse med årets universitets optag: "Hvis du vil have svar på dine spørgsmål – så studér naturvidenskab ved Syddansk Universitet". Skulle en lignende reklame skrives for det humanistiske "akkumulative" fagområde kunne det være: "Hvis du er interesseret i at stille de rigtige spørgsmål – så studér humaniora".

Set i dette lys er formidlingen af aDNA-resultaterne typiske eksempler på idealet om naturvidenskabelig forskning, hvor en innovativ metode belyser et problem som vedrører genetik. Det "hul" eller problem man udfylder, omhandler ofte vores oprindelse, et fagfelt der ud fra et kulturhistorisk perspektiv er humanistisk (forhistorien). Kronikken i Weekendavisen, såvel som P. Rowley-Conwys artikel i Current Biology, er derimod typiske humanistiske arbejder, der omhandler den kulturhistoriske kompleksitet samt faghistorien, og forsøger at af-dække hvad vi *ikke* ved. I et naturvidenskabeligt perspektiv er kronikken måske blevet opfattet som kontraproduktiv for løsningen af et videnskabeligt problem. Hvorimod den i et humanistisk perspektiv er

Fig. 1 Nuka Gotfredsens tegning af hvordan et af de første mennesker i Grønland kunne se ud ud fra DNA undersøgelser og sammenligning med aleutiske individer. Tegningen kom siden til at pryde forsiden af tidsskriftet Nature.

efter lærebogen, fordi den perspektiverer og pluraliserer et tilsyneladende entydigt formidlet resultat.

Men skellet mellem naturvidenskabelig forskning og humanistisk forskning er naturligvis reelt langt mindre kategorisk end vi almindeligst erkender i kraft af bl.a. de universitære fakultetsopdelinger. Megen arkæologi inddrager naturvidenskabelige resultater, og arkæologien har i perioder været inspireret af positivistiske metoder. Tilsvarende er klassiske humanistiske metoder og materialer naturligvis anvendt i den naturvidenskabelige forskning. Spørgsmålet om de første mennesker på Grønland og om neolitiseringen omhandler "hvem vi er" og rammer dermed ned i en række oprindelsesmyter som er bredt offentligt forankrede gennem historie, arkæologi, religion etc. (Høiris 1997). Således omhandler aDNA-forskningen allerede i sit udgangspunkt humanistisk definerede spørgsmål og problemstillinger, men de undersøges ved brug af naturvidenskabelige metoder. At arkæologer bruger tal, statistik og naturvidenskab og at naturvidenskabsfolk bruger mytologier, fortællinger og forestillinger i deres forskning, er der naturligvis intet forkert i – hvordan skulle man lave forskning uden?

Det der frem for alt må erkendes er, at skellet mellem naturvidenskab og humaniora er en (oplysningstidens) konstruktion, der præger vores faglige selvforståelser, og som i nogle sammenhænge begrænser vores forskning og fordrejer vores syn på verden (f.eks. Latour 1993).

Formidlingen af aDNA-resultater

Et tydeligt eksempel på hvordan naturvidenskabelige resultater formidles ved brug af humanistiske fif og metoder findes i forbindelse med publiceringen af aDNA-resultaterne, som vi så det bl.a. i forbindelse med kortlægningen af det palæoeskimoiske genom i 2010. I artiklen i Nature, fandtes en tegning af hvordan den DNA-sekventerede person kunne have set ud på baggrund af hans etnicitet. Portrættet af "personen" blev givet navnet Inuk. Kunstneren Nuka Gotfredsen, som er ansat ved Sila, arktisk center på Nationalmuseets etnografiske samling, til tegning af grafiske noveller/skolebøger om Grønlands forhistorie³, fremstillede "portrættet". Det er her interessant, at det var dette "portræt" som kom til at gå verden rundt på

Tema: mellem to fagligheder

forsiden af Nature, og som siden er blevet signatur for forskningsresultatet. Portrættets sejrsgang viser, at der gøres markant brug af forestillinger, fortællinger, kunst og mytologier når naturvidenskabsresultater produceres og formidles. Gennem kunst har det nye aDNA-forskningsresultat nu fået et navngivet ikon, eller måske nærmere et "brand", som alle kan genkende.

Derudover synes der at være et sammenfald mellem et journalistisk ønske om at formidle en entydig forskningsnyhed og den positivisme, som traditionelt har omgærdet den naturvidenskabelige forskning. Sammenfaldet betyder at "sandhed" bliver det egentlige mål i en fortællestruktur. En fortællestruktur vi i den humanistiske forskning kan genkende som aktantmodellen (fig 2). Subjektet er her "DNA-forskeren", objektet er "sandheden", modstanderne kan være "andre laboratorier", "den hårde natur", "ældre arkæologiske forskningsresultater og hypoteser" og "dårlige bevaringsforhold". Hjælperen vil være den der frembringer prøvematerialet; dvs. "kuratoren" eller den "boreteknologi" som anvendes i permafrosten. Giveren er entydigt selve "DNA-metoden" og modtageren er "DNA-forskeren" som kan formidle til "os alle".

Som tidligere diskuteret er problemet, set ud fra et humanistisk perspektiv, ved en sådan formidling, vedrørende eksempelvis menneskets oprindelse, netop den tilsyneladende entydighed og sandhed som budskabet lanceres med.

Spørgsmålet er endvidere om forskere og journalister er bevidste om de forskellige faglige epistemologier i en formidlingssituation og hvad disse betyder for formidlingen? Jeg skal i denne sammenhæng ikke lægge skjul på, at jeg gerne så mere kritisk journalistik og debat om forskningsresultater i medierne.

Forskningsbevillingspolitikken

Ikke lang tid efter publiceringen af vores kronik til Weekendavisen erfarede vi, at Center for Geogenetik fik deres første store forskningsbevilling. Set i bakspejlet er det højst sandsynligt at vores kronik er kommet på et kritisk tidspunkt i forhold til bedømmelsen af aDNA-forskernes ansøgning i forskningsråd og private fonde. Med årlige 2% besparelse af alle offentlige budgetter er udviklingen af nye forskningsområder på universiteterne, som eksempelvis aDNA-videnskaben, helt afhængig af store, ofte eksterne, enkeltbevillinger.

AKTANTMODELLEN

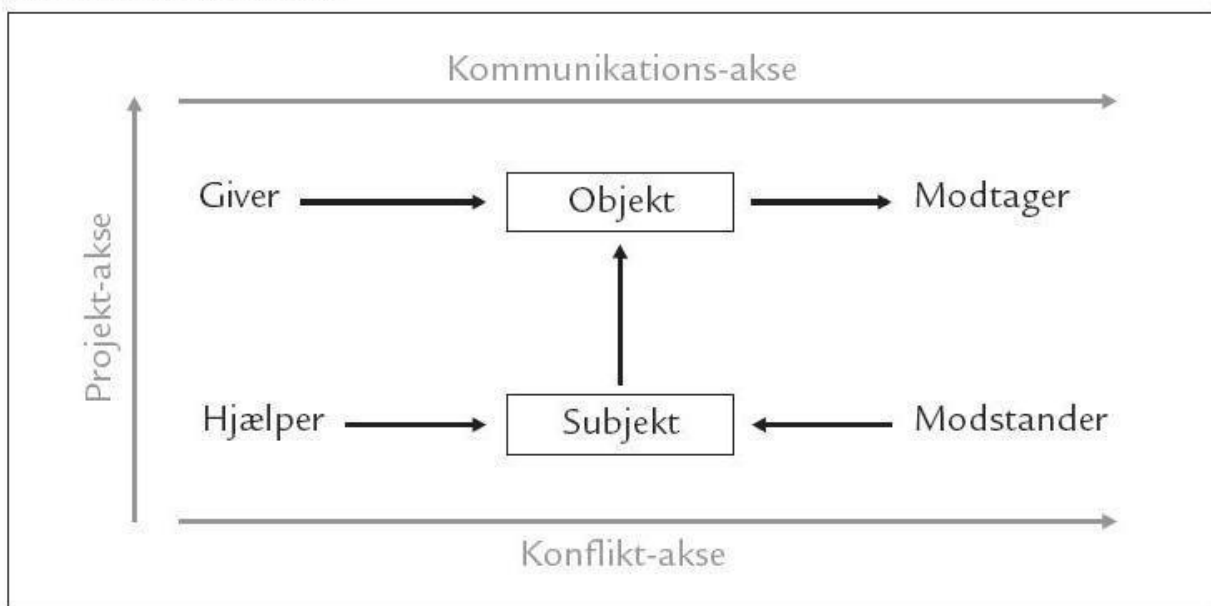

Fig. 2

Den nuværende forskningsbevillingspolitik kan således siges at medvirke til, at flere forskningsnyheder og resultater kommer frem i offentligheden, fordi forskere ønsker at deres resultater skal blive set. På den anden side er det sandsynligt, at forskningsbevillingspolitikken også begrænser en offentlig debat af forskningsresultater og formidling, fordi man som kritiker af videnskabsresultater og formidling risikerer at berøre andre forskeres bevillingsmuligheder.

aDNA-forskningen, arkæologien og fremtiden

Afslutningsvis vil jeg vende tilbage til aDNA-videnskaben som en ny disciplin i det arkæologiske felt. I et forskningshistorisk arkæologisk perspektiv mener jeg, at aDNA-analysemetoden på mange måder kan sammenlignes med kulstof 14-metoden, som den udvikledes i 1950'erne i et samarbejde med de arkæologiske discipliner (Andersen 2007). Kulstof 14-metoden er som aDNA-videnskaben en del af et naturvidenskabeligt forskningsfelt præget af positivisme og idealet om at kunne levere entydige svar på entydige problemer. Kulstof 14-metoden har givet arkæologien mulighed for at forbedre de absolutte kronologier og afklare flere spørgsmål omkring vores kulturhistorie, men det har langt fra været et uproblematisk forløb. Korrektionerne af både metoden, fra konventionelle analysemetoder til acceleratordateringsmetoden samt af hele kalibreringsanalysen ved kalibreringskurver, der forklarer forskellen på C14-år og kalenderår, samt naturligvis alle fejlkilder i forbindelse med resultaterne vedrørende eksempelvis C13-optag og "hårdt vands" problematikken, gør at vi dag ved, at kulstof 14-analyser ikke er entydige. Vi ved nu, at vi, som det gælder for andre arkæologiske kilder, skal anvende og forstå kulstof 14-resultater med stor kildekritisk sans og varsomhed. Tilsvarende udvikling kan meget vel påregnes aDNA-videnskaben. For ti år siden forklarede jeg eksempelvis de studerende, at vi "Homo Sapiens" på baggrund af aDNA-undersøgelser, ikke var i familie med neandertalerne. For fire år siden og frem til for nylig, at ca. 2 % af vores arvmasse, på nær afrikanernes, var fælles med neandertalernes (Green *et al.* 2010). I dag formidles aDNA-undersøgelser som redegør for, at vi har hele 20 % af vores genom fra neandertalere⁴. Det kan således være lidt vanskeligt at vide hvad som er korrekt, men også hvad de meget forskellige resultater skyldes? aDNA-analysemetoden er tilsyneladende

blevet væsentligt forbedret gennem de seneste år, og vi kan vel næppe i dag tillægge de tidligste aDNA-undersøgelser meget relevans, uagtet at de først er blevet fremlagt og formidlet som entydige resultater. Min pointe er, at vi også kan forvente væsentlige forbedringer af aDNA-undersøgelsesmetoden i de kommende år, og at de resultater vi i dag ser formidlet, derfor ikke behøver at være hverken entydige eller endelige.

Det glædelige i udviklingen mellem aDNA-forskningen og arkæologien er, at der er dialog og samarbejde fagene imellem. Dette gælder i forhold til forskningen, hvor eksempelvis Center for Geogenetik har ansat arkæologer i flere forskningsprojekter, og hvor Nationalmuseet har genetikere til at undersøge kulturhistoriske materialer. I undervisningen, hvor studerende gennem tilvalg på tværs af fagene har mulighed for at supplere deres uddannelser med både genetik og arkæologi. Og også i formidlingen, hvor eksempelvis aDNA-forsker Eske Willerslev på Statens Naturhistoriske Museer diskuterer de kulturhistoriske aspekter af sine aDNA-resultater fra Nordamerikanske indianere med arkæolog Jesper Nielsen, hvis forskning omhandler de i indianske kulturer.

aDNA forskningen, bør efter min mening, opfattes som en "gave" til arkæologien, der genererer opmærksomhed om mange centrale arkæologiske problemstillinger. Det er op til os arkæologer at gribe bolden og samarbejdet. Vores opgave må være at få nuanceret de kulturhistoriske problematikker og få forklaret væsentlige begreber som "etnicitet", "kultur" og "oprindelse". God humanistisk forskning bør skabe øget indsigt, erkendelse og ultimativt tillid og identitet i samfundet.

Forfatteren ønsker at takke arkæolog og seniorforsker Martin Appelt, Nationalmuseet samt redaktionen af Arkæologisk Forum, for deres hjælp og kommentarer til denne artikel. Alle dele af artiklen repræsenterer dog alene denne forfatters arbejde og ansvar.

Tema: mellem to fagligheder

Links

1. Videnskab.dk
<http://videnskab.dk/kultur-samfund/gronlands-forste-befolkning-kom-maske-fra-sibirien>
2. Videnskab.dk
www.videnskab.dk/kultur-samfund/de-danske-landmaend-kom-sydfra
3. De grafiske noveller "De første Skridt" (2009) og "Hermelinen" (2012) udgivet af Grønlandsk Skoleforlag.
4. Fælles genom med neandertalerne
<http://news.nationalgeographic.com/news/2014/01/140129-neanderthal-genes-genetics-migration-africa-eurasian-science/>

Litteratur

- Andersen, T. 2007
Datering af fortiden – om det første danske kulstof-14 laboratorium.
Aarhus.
- Appelt, M. 2003
De sidste palæoeskimoer. Nordvest Grønland i perioden 800-1300 e.v.t.
PhD-afhandling. Sila – Nationalmuseets Center for Grønlandsforskning/Aarhus Universitet. Aarhus.
- Gilbert, M. T. P. *et al.* 2008
Paleo-eskimo mtDNA genome reveals matrilineal discontinuity in Greenland.
Science, Vol. 320, pp. 1787–1789.
- Green, R. *et al.* 2010
A Draft Sequence of the Neandertal Genome.
Science, Vol. 328, p. 710.
- Grønnow, B. 1994
Qeqertasussuk – the Archaeology of a Frozen Saqqaq Site in Disko Bugt, west Greenland.
In: D. Morrison & J. L. Pilon (eds.): *Threads of Arctic Prehistory: Papers in honour of William E. Taylor.*
Quebec, pp. 197-239.
- Gulløv, H. C., Ed. 2005
Grønlands Forhistorie.
København.
- Hulme, M. 2011
Meet the humanities.
Nature Climate Change, 1. Published online 26 June 2011.
- Høiris, O. 1997
Kampen om stenalderen. Antropologiske bud på vor oprindelse i fortid og nutid.
KUML 1995-96, pp. 13-44.
- Iversen, R. 2013
Beyond the Neolithic transition – the "de-Neolithisation" of South Scandinavia.
In: M. Larsson and J. Debert (eds.): *The early Neolithic in Britain and South Sweden.*
BAR International Series 2475. Oxford.
- Latour, B. 1993
We have never been modern.
USA.
- Malmström, H. *et al.* 2009
Ancient DNA Reveals Lack of Continuity between Neolithic Hunter-Gatherers and Contemporary Scandinavians.
Current Biology, 19(20), pp. 1758–1762.
- Rasmussen, M., *et al.* 2010
Ancient human genome sequence of an extinct Palaeo-Eskimo.
Nature, 463, pp. 757-762.
- Rowley-Conwy, P. 2009
Human Prehistory: Hunting for the Earliest Farmers.
Current Biology, 19(20), pp. 948-949.
- Skoglund *et al.* 2012
Origin and genetic legacy of Neolithic farmers and hunter-gatherers in Europe.
Science, Vol. 336, pp. 466-469.
- Sørensen, M. 2012
Technology and Tradition in the Eastern Arctic, 2500 BC – AD 1200: A Dynamical Technological Investigation of Lithic Inventories in the Paleo-Eskimo Traditions.
Meddelelser om Grønland, nr. 350.
- Sørensen, M. & M. Appelt 2008
De første mennesker i Grønland.
Weekendavisen, Ideer Nr. 25, p. 12.

Arkæologisk Forum er et fagligt tidsskrift der søger at sætte det arkæologiske fag ind i en større sammenhæng – både videnskabeligt og samfundsmæssigt. Her kan både arkæologisk faglige og fagpolitiske emner behandles og debatteres.

Skriv til Arkæologisk Forum:

Arkæologisk Forum modtager gerne bidrag. Kontakt redaktionen, og få råd og vink om indhold, læsere, formaliteter, deadlines m.v.

Generelt bliver tekster i Arkæologisk Forum fagfællebedømt. Fagfællebedømte artikler er markeret med en stjerne (*) ved forfatternavnet.

Kontakt:

redaktion@archaeology.dk
www.archaeology.dk

© Forfatterne og Arkæologisk Forum.

Artikler, indlæg og billeder må ikke mangfoldiggøres i nogen form uden skriftlig tilfaldelse fra redaktionen.

Redaktion:

Mette Palm (ansv. redaktør)
Jette Rostock
Bo Jensen
Anna Beck
Ole Thirup Kastholm
Signe Lützau Pedersen
Sara Gjerlevsen
Morten Ravn

Udgiver:

Foreningen af Fagarkæologer – FaF

"Her hviler en ukendt dansk soldat".

Foto: Arkæologi Haderslev ©

Tryk og oplag:

Holbæk Museum trykker 210 stk.

Arkæologisk Forum udkommer:

maj og november

Abonnement og løssalg:

155,- kr. årligt (2 numre)

77,50 kr. pr. nummer

ISSN 1399-5545

En fælles folkelig forståelse

I oktober i år gravede ukendte gerningsmænd plyndringshuller i fire enkeltgravshøje ved Billund. Det er første gang, vi har set så omfattende plyndringer i Danmark, efter fredningsloven trådte i kraft. Vi ved ikke, hvad røverne fandt – om noget – men udviklingen er i alle tilfælde dybt problematisk.

Gravrøverier er ikke kun et arkæologisk problem, men et generelt samfundsproblem. Hvis fortidens grave, skibsvrag, bopladser, haller og gravhøje ikke længere er beskyttet af en fælles folkelig forståelse for fortidslevns urørlighed, så er både arkæologer og alle andre interesserede ilde stedte.

I mange år har dansk arkæologi søgt at værne om den materielle kultur udenfor museernes mure gennem dialog og samarbejde med alle kulturhistorisk interesserede. Museerne samarbejder med foreninger af amatørarkæologer, sportsdykkere og metaldetektorbrugere. Samarbejdet er opstået gradvis og er et produkt af en række forskellige faktorer, men grundlæggende er et kulturarvssyn, hvor den materielle kulturarv opfattes som et fælles anliggende, som det er i alles interesse at beskytte.

Plyndringerne i Billund undergraver hele denne forståelse. Der er allerede i pressen rejst spørgsmål om, hvorfor vi, arkæologer, ikke udgraver resten af de fredede høje, før røverne gør det. Arkæologiens troværdighed i forhold til fx metaldetektorbrugere og private samlere bygge imidlertid netop på, at fredningsloven gælder for alle, og at museumsarkæologer lige så lidt som andre interesserede har lov til at drage på røvertogt i landskabet.

Alle har ret til en fed kulturarv. Vi har ikke midler til at sætte vagter og hegn ved alle de fredede oldtidsminder, og det er heller ikke ønskværdigt. Det store lovlydige flertal har ret til at færdes i landskabet og opleve kulturarven. Højenes værdi for samfundet er netop, at vi alle kan opleve dem. Den fælles kulturarv fungerer kun ved hjælp af gensidig tillid. Det er den tillid, der trues, når enkelte plyndrer for egen vindings skyld.

Redaktionen